Document de poziție privind la Strategia Națională de Apărare a Țării 2025-2030

Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) și Funky Citizens
17 noiembrie 2025

Scrisoare de înaintare

Către: Departamentul Securității Naționale
Administrația Prezidențială

Președintele României, domnul Nicușor Dan, a prezentat miercuri, 12 noiembrie, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2025-2030: „Independență și solidaritate: viziunea României pentru o lume în schimbare". Documentul se află acum în consultare publică, urmând să fie avizat în CSAT pe 24 noiembrie și prezentat în Parlament pe 26 noiembrie.

Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) și Funky Citizens, organizații care fac parte din Observatorul Bulgaro-Român de Media Digitală, parte din EDMO (European Digital Media Observatory), salutăm această inițiativă și apreciem includerea amenințărilor hibride și a educației media în documentul strategic. Așadar, am ales să ne poziționăm pe subiecte în care ambele organizații au experiență vastă și complementară: **educația media și combaterea dezinformării și a amenințărilor hibride**. Transmitem această contribuție pornind de la o convingere comună: cea mai mare amenințare la adresa securității României nu vine doar din exterior, ci din slăbiciunile noastre interne. Corupția, instituțiile publice deficitare, lipsa încrederii cetățenilor în stat, absența mecanismelor reale de participare civică, lipsa educației media și a capacității cetățenilor de a evalua critic informația: acestea sunt vulnerabilitățile pe care le exploatează amenințările hibride și care erodează reziliența democratică a țării.

Despre Centrul pentru Jurnalism Independent și Funky Citizens

CJI activează din 1994 în dezvoltarea jurnalismului de calitate și a educației media în România. Experiența noastră include: programe de formare în educație media pentru cadre didactice și elevi, cercetare și advocacy pentru integrarea educației media în curriculum, sprijinirea jurnalismului local și independent, monitorizarea politicilor publice în domeniul media și al educației media și colaborarea cu instituții educaționale, ONG-uri și experți internaționali pentru dezvoltarea standardelor de educație media.

Funky Citizens face parte din EDMO (European Digital Media Observatory) - rețea europeană de monitorizare a dezinformării, din International Fact-checking Network și EFCSN (European Fact-Checking Standards Network). Am contribuit la aplicarea Digital Services Act în timpul alegerilor din România și am facilitat un dialog similar pentru alegerile din Republica Moldova. Suntem una dintre primele organizații civice din România care a semnalat propagarea narațiunilor rusești încă din 2022 și am documentat sistematic cum propaganda exploatează nevoile informaționale ale românilor. Experiența noastră include: monitorizarea continuă a spațiului informațional românesc, analiza pattern-urilor de dezinformare și manipulare, colaborarea cu platforme digitale pentru implementarea DSA, fact-checking și advocacy pentru transparență instituțională și reglementare responsabilă a platformelor digitale.

Ambele organizații au contribuit activ la dezbaterile europene despre combaterea dezinformării, respectând principiile democratice și libertatea de expresie. De asemenea, cele două organizații implementează împreună programe care susțin alfabetizarea media și digitală, în special în rândul tinerilor. Expertiza noastră complementară ne permite să oferim o perspectivă integrată asupra răspunsului strategic pe care România trebuie să-l dezvolte.

Recomandări

A. Educația media - integrarea în strategiile naționale și în curriculumul școlar

1. Educația media - urgență de interes național

- Lupta împotriva dezinformării necesită o abordare a întregii societăți, nu doar o concentrare pe indivizi și conținut. Educația media nu este doar o chestiune de „siguranță online" sau protecție a minorilor, ci construiește o infrastructură intelectuală de bază: capacitatea cetățenilor de a evalua sursele, de a recunoaște manipularea, de a înțelege cum funcționează ecosistemul mediatic și platformele digitale.
- Educația media trebuie susținută de legi și procese instituționale coerente, care garantează accesul la informație și un mediu informațional ce promovează conținut corect și echilibrat, inclusiv prin sprijinirea jurnalismului de calitate.
- Educația media trebuie să fie asumată și internalizată de către sistemul universitar, prin includerea educației media în formarea inițială a profesorilor și a jurnaliștilor.
- România nu are o strategie națională pentru educația media, iar termenul lipsește din documente-cheie (PNRR, strategii de digitalizare, programe de guvernare). Salutăm inițiativa Președinției de-a-l include în Strategia Națională pentru Apărare.
- Politicile actuale se concentrează aproape exclusiv pe competențe digitale de bază și achiziții de echipamente, nu pe gândire critică, analiză a surselor și combaterea dezinformării.
- Problema dezinformării în context electoral este recunoscută deja la nivel european: Grupul de experți pentru educație media al Comisiei Europene a discutat explicit cazul României în februarie 2025.
- În lipsa unei intervenții coordonate a statului, educația media rămâne aproape exclusiv în sarcina ONG-urilor, cu resurse limitate și impact fragmentat.

2. Lecții din experiența altor state

- Finlanda și Suedia au integrat educația media în curriculum la toate nivelurile de școlaritate (de la educația timpurie la adulți), cu accent pe competențe critice și resurse dedicate pentru profesori și elevi.
- Belgia (Regiunea Valonia–Bruxelles) a creat Conseil supérieur de l'éducation aux médias (CSEM), cu buget anual (~1,2 mil. EUR + fonduri suplimentare) și echipă permanentă, care coordonează formarea cadrelor didactice și campanii de conștientizare.
- Brazilia a aprobat Strategia Națională de Educație Media, care solicită actualizarea curriculei naționale (BNCC) și introduce formarea profesorilor în educație media, pe baza unui proces larg de consultare publică.

Elementul comun: educația media este tratată ca politică de stat, cu obiective explicite în strategie, integrare curriculară și mecanisme de coordonare multi-actor (guvern, societate civilă, universități, mass-media).

3. Neajunsurile României astăzi

- Lipsa unei Strategii Naționale pentru Educația Media, cu obiective, calendar și buget.
- Absența referințelor explicite la educația media în PNRR și în alte strategii relevante.
- Statul delegă de facto educația media către ONG-uri, fără o arhitectură instituțională națională, fără standarde curriculare și fără monitorizare a impactului.
- Fără o intervenție strategică, finanțată corespunzător și cu resursă umană adecvată, România rămâne vulnerabilă la dezinformare, polarizare și campanii de manipulare, cu efecte directe asupra calității democrației și a încrederii în instituții.

4. Propuneri concrete – cu accent pe includerea în curriculum

- **Punct central: integrarea educației media în curriculumul național**
- Revizuirea planurilor-cadru și a programelor școlare pentru toate nivelurile, pentru a introduce competențe de educație media ca parte a rezultatelor de învățare, nu doar ca activități „opționale".
- Definirea clară a competențelor: analiză critică a surselor, verificarea informațiilor, identificarea tehnicilor de manipulare și propagandă, înțelegerea platformelor digitale și a algoritmilor, etică în comunicarea online.
- Formarea cadrelor didactice
    - Transformarea apelurilor de tip „pedagogie digitală" în programe care includ obligatoriu module consistente de educație media, nu doar de utilizare a tehnologiei.

- Crearea unei rețele naționale de formatori în educație media (în parteneriat cu
  universități, instituții de formare a cadrelor didactice și ONG-uri cu expertiză).

- **Infrastructură instituțională – un „hub" național pentru educație media**
  - Înființarea unei entități centrale (hub național) pentru educație media, după modelul
    #PortugalMediaLab sau CSEM, cu buget dedicat și echipă permanentă.
  - Hub-ul ar coordona implementarea Strategiei Naționale pentru Educație Media, ar centraliza datele, ar susține rețelele de profesori și ar elabora rapoarte anuale privind starea educației media în România.
- **Campanii publice și acces la conținut de calitate**
  - Lansarea de campanii naționale de educație media, inspirate de modelul portughez (PACS), cu implicarea televiziunii publice, radioului public și a platformelor digitale.
- **Politici publice coerente, care să susțină jurnalismul de calitate și investiția cu prioritate în jurnalismul local**
  - Investiția coerentă în serviciul public de radio-difuziune, astfel încât să ofere informație echilibrată în spațiul public și să se poziționeze ca actor ce protejează dreptul la acces la informații al cetățenilor, fără părtinire (după modelul BBC).
  - Crearea de linii de finanțare naționale echitabile, transparente și cu o alocare financiară corespunzătoare pentru instituții media publice și private.
- **Politici publice care să determine transparentizarea identității deținătorilor de pagini influente sau de conținut plătit, permițând utilizatorilor să evalueze credibilitatea și responsabilitatea acestora.**
  - Adaptarea la nivelul țării a legislației europene privind siguranța online și AI Act, într-o formă proporțională, prin care să se adopte măsurile necesare de transparentizare, respectând cadrul libertății de exprimare.

Rolul Președintelui – gesturi politice cu impact imediat

- Solicitarea oficială, adresată Guvernului și Ministerului Educației, de a elabora până la un termen clar (de exemplu, 12 luni) o Strategie Națională pentru Educația Media, cu accent pe includerea în curriculum.
- Crearea, sub egida Administrației Prezidențiale, a unui grup de lucru multi-actor (experți, ONG-uri, profesori, sindicate, CNA, universități) care să pregătească

recomandări concrete pentru integrarea educației media în curriculum și formarea profesorilor.

- Introducerea subiectului educației media în consultările cu partenerii sociali și cu reprezentanții tinerilor, pentru a legitima politic și social aceste schimbări.
- Transmiterea unui mesaj clar că investițiile în educația media nu sunt un „lux curricular", ci o condiție de bază pentru reziliența democratică a României în fața dezinformării și polarizării.

B. Amenințări hibride – cercetare robustă și răspuns coordonat cu safeguard-uri democratice

1. Amenințări hibride - urgență de securitate națională

- **Strategia identifică corect amenințarea, dar răspunsul este vag.** Capitolul despre amenințări hibride (para. 23, 39, 44, 48) recunoaște corect că "utilizarea tot mai frecventă și agresivă a instrumentarului hibrid de către actori revizioniști precum Federația Rusă... urmărește să intimideze și să slăbească coeziunea NATO și a UE și să divizeze societățile democratice" și că "percepția și voința umană devin ținte ale celei mai avansate forme de manipulare, respectiv războiul cognitiv". Dar răspunsul propus (para. 48, 97, 109) rămâne la nivel declarativ, fără mecanisme concrete: **Cum? Cu ce instituții? Cine face ce?**
- **Amenințările hibride necesită cercetare robustă a tacticilor de destabilizare**, nu doar fact-checking reactiv. Campanii coordonate de dezinformare, atacuri cibernetice sincronizate, manipulare algoritmică, micro-targetare sofisticată funcționează ca sistem integrat care exploatează vulnerabilități multiple simultan. România are nevoie de capacitate de a înțelege substraturile dezinformării (de ce anumite narațiuni prind, ce nevoi exploatează), de a analiza pattern-urile de manipulare (coordonare, amplificare artificială, timing, conexiuni transfrontaliere), de a oferi avertizare timpurie și de a dezvolta răspuns proactiv, nu doar reactiv.
- **Răspunsul actual este fragmentat instituțional și riscă autoritarismul.** SRI, SIE, CNA, ANCOM, Ministerul Apărării, MAE – fiecare acționează în siloz, fără coordonare reală, rezultând comunicare haotică care erodează încrederea. Mai mult, evenimentele recente (anularea alegerilor) au demonstrat tensiunea fundamentală: instituțiile au putere de a interveni invocând "dezinformare" și "influență străină", dar cetățenii nu pot verifica independent aceste afirmații. Rezultat: polarizare profundă (50% susțin intervenția, 50% o consideră coup), ambele tabere vulnerabile la

manipulare pentru că lipsa transparenței creează spațiu pentru interpretări conspiraționiste.

- **Statul delegă de facto combaterea amenințărilor hibride către ONG-uri și răspuns ad-hoc**, fără arhitectură instituțională națională, fără cercetare sistematică a tacticilor adversarilor, fără capacitate de răspuns integrat la acțiuni maligne complexe.
- **Fără o intervenție strategică, cu cercetare robustă, capacitate instituțională adecvată și transparență verificabilă**, România rămâne vulnerabilă la destabilizare, cu efecte directe asupra securității naționale și a calității democrației.

Combaterea amenințărilor hibride trebuie tratată ca prioritate de securitate națională, cu instituții dedicate, cercetare continuă a tacticilor adversarilor, coordonare inter-instituțională efectivă, transparență maximă compatibilă cu securitatea operațională și colaborare cu societatea civilă pentru safeguard-uri democratice.

2. Neajunsurile României astăzi

- **Lipsa unei instituții dedicate cercetării și răspunsului la amenințări hibride**, cu resurse, personal specializat și mandat clar.
- **Fragmentare instituțională** – fiecare serviciu/minister acționează în siloz, fără coordonare reală, fără analiză integrată a pattern-urilor.
- **Absența capacității de cercetare sistematică** a tacticilor de destabilizare – nu înțelegem metodologic cum funcționează campaniile ostile, ce vulnerabilități exploatează, cum evoluează.
- **Lipsa transparenței instituționale** – cetățenii nu pot verifica de ce și cum instituțiile intervin, creând polarizare și erodând încrederea în loc să o construiască.
- **Absența mecanismelor de safeguard democratic** – nicio structură care să asigure că răspunsul la amenințări hibride nu devine control al narativului sau cenzură.

3. Propuneri concrete – cu accent pe cercetare robustă și transparență verificabilă

Punct central: Crearea unei instituții independente pentru cercetare și răspuns la amenințări hibride

- **Înființarea unei instituții dedicate** (după modelul Psychological Defense Agency sau Centrul pentru terorism și amenințări hibride), aflată sub coordonarea administrației prezidențiale/CSAT, cu buget adecuat și echipă permanentă specializată.
- **Mandatul instituției:**
    - Cercetare robustă și continuă a tacticilor de destabilizare (cum funcționează campaniile, ce vulnerabilități exploatează, pattern-uri de coordonare)

- Analiză integrată a amenințărilor conexate (dezinformare + cyber + interferență economică + manipulare politică)
- Avertizare timpurie bazată pe monitorizare în timp real
- Dezvoltare metodologie științifică pentru analiza acțiunilor maligne, crescând credibilitatea raportărilor
- Coordonare inter-instituțională efectivă (eliminarea silosurilor)
- Dezvoltare capacitate de răspuns proactiv, nu doar reactiv

Coordonarea răspunsului inter-instituțional cu safeguard-uri democratice

- **Crearea Centrului de Coordonare pentru Amenințări Hibride (CCAH)** – mecanism inter-instituțional care conectează SRI, SIE, ANCOM, Ministerul Apărării, MAE, CNA și alte instituții relevante pentru: information sharing în timp real, analiză integrată care conectează pattern-urile, planificare răspuns coordonat, comunicare strategică unificată (nu mesaje contradictorii) și exerciții regulate pentru testarea capacității de răspuns
- **Esențial: includerea reprezentanților societății civile** (cu security clearance unde necesar) care monitorizează ca răspunsul să rămână în limite democratice – măsuri proporționale, libertăți civile respectate, transparență maximă compatibilă cu securitatea operațională, vocea cetățenilor reprezentată.
- **CCAH raportează către CSAT dar și public anual** (cu anexă clasificată separată), asigurând că răspunsul este eficient ȘI democratic.

Transparența instituțională ca fundament al credibilității

- **Când instituțiile identifică campanii de manipulare, publică rapoarte detaliate** (cu redactări doar pentru surse/metode operaționale sensibile):
  - Cine este în spatele campaniei (atât cât se poate stabili)
  - Ce tactici folosesc (conturi false, amplificare artificială, coordonare)
  - Ce narațiuni promovează și ce vulnerabilități exploatează
  - Ce indicii tehnice există (pattern-uri, metadata, conexiuni transfrontaliere)
- **Rapoartele permit verificare independentă** – jurnaliști, cercetători, societate civilă pot solicita date suplimentare, pot valida sau contesta analizele guvernamentale, platformele publică propriile analize.
- **Procesul decizional este documentat transparent** – cine a decis ce acțiune, pe ce bază legală, cu ce supraveghere parlamentară/judiciară.
- **Diferența față de control al narativului este verificabilitatea** – oferim dovezi pe care le poți evalua independent, nu cerem încredere oarbă. Transparența face costly

campaniile ostile (expunerea compromite eficacitatea), permite cetățenilor să judece singuri, construiește încredere prin verificabilitate nu prin autoritate.

Societatea civilă ca actor independent esențial

- **Monitorizare independentă:** ONG-uri specializate (fact-checking, digital rights, media monitoring) primesc acces la date de la platforme conform DSA, colaborează cu EDMO la nivel european, raportează independent public (nu prin clearing guvernamental).
- **Fact-checking și verificare:** Verificarea narațiunilor publice, inclusiv a celor promovate de instituții; alertare publică când instituțiile depășesc limitele democratice; reprezentarea cetățenilor în debateri despre regulare.
- **Advocacy pentru safeguard-uri democratice:** Monitorizarea ca răspunsul să nu devină cenzură; apărarea libertăților civile; asigurarea că măsurile sunt proporționale.
- **Fact-checking-ul este necesar dar insuficient** dacă este doar reactiv. Trebuie însoțit de: transparență instituțională (să poți verifica ce spun instituțiile), jurnalism investigativ (alternative credibile la narațiuni oficiale), educație media (capacitatea cetățenilor de a evalua singuri).

Cetățeni educați + instituții transparente = reziliență la manipulare
Cetățeni educați + instituții opace = bază fertilă pentru teorii conspiraționiste.

Reglementarea platformelor digitale

- **Implementarea serioasă a Digital Services Act** la nivel național:
  - Transparență algoritmică obligatorie (ce algoritmi, ce criterii de amplificare)
  - Raportare publică despre content moderation
  - Acces la date pentru cercetători independenți
  - Dreptul utilizatorilor de a contesta decizii
- **Autoritatea națională pentru DSA trebuie funcțională**, cu resurse adecvate și mandat clar.
- **Coordonare europeană** – platformele sunt transfrontaliere, regularea fragmentată creează arbitrage. România participă activ la enforcement, schimbă informații cu state membre, nu acționează unilateral.

Monitorizarea continuă și proactivă a spațiului informațional

- **Sistem permanent de monitorizare** care înțelege substraturile și evoluția dezinformării în timp real, nu doar în perioade electorale.

- **Dezinformarea este incubator permanent** – exploatează sistematic frustrările cetățenilor. Răspunsul trebuie să fie proactiv:
  - Monitorizare constantă
  - Înțelegere cum profită de momente polarizante
  - Documentare și analiză pattern-uri în timp real
  - Capacitate de anticipare și contracarare înainte de amplificare

Capacitarea instituțională - de la declarații la acțiune

- **Investiție substanțială în creșterea capacității:**
  - Dezvoltare expertiză în analiza dezinformării ca fenomen complex
  - Înțelegere strategii sofisticate din spatele acțiunilor maligne
  - Trecere de la teorie la practică – observare playbook în desfășurare reală
  - Documentare sistematică și analiză de discurs riguroasă
  - Comunicare strategică pe înțelesul cetățeanului
- **Ne confruntăm cu erodare accelerată a încrederii în instituții.** Este nevoie de restabilire în timp – cu comunicare transparentă, accesibilă, verificabilă.

Cooperarea europeană și schimbul de experiență

- **Dezinformarea funcționează cross-border** – România NU poate răspunde singură.
- **Dezvoltare răspunsuri coordonate cross-border** – studiul de caz al alegerilor prezidențiale din România 2024-2025 poate fi punct de plecare pentru strategii în alte state UE.

Persoane de contact:
Centrul pentru Jurnalism Independent – Cristina Lupu, Director executiv, cristina@cji.ro, 0726 108 245.

Funky Citizens – Elena Calistru – Președinte, elena@funky.ong, 0723 627 448.